

Received: 23.07.2021
Accepted: 20.08.2021
Published: 30.09.2021

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2021, XXI, z. 3: s. 127-139
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0015.7603
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Jan Kil*
Nr ORCID: 0000-0001-7026-1669

OGRANICZENIA TEMPORALNE INICJATYWY DOWODOWEJ STRON W POLSKIM PROCESIE KARNYM W ŚWIETLE SYSTEMU PREKLUZJI ORAZ SYSTEMU DYSKRECJONALNEJ WŁADZY SĘDZIEGO (CZEŚĆ I)

TEMPORAL RESTRICTIONS ON THE PARTIES' EVIDENTIARY INITIATIVE IN THE POLISH CRIMINAL PROCESS IN THE LIGHT OF THE PRECLUSION SYSTEM AND THE SYSTEM OF JUDGE'S DISCRETIONARY POWERS (PART I)

Streszczenie: Artykuł poświęcono temporalnym ograniczeniom, odnoszącym się do wykonywania przez strony procesu karnego prawa do inicjatywy dowodowej. W pierwszej części artykułu przedstawiono znaczenie aksjologiczne prawa stron do inicjatywy dowodowej w procesie karnym, jak również omówiono związek tego prawa z naczelnymi zasadami procesowymi. Pogłębione rozważania poświęcono modelowym założeniom systemu prekluzji oraz systemu dyskrecjonalnej władzy sędziego jako instrumentom mającym na celu zagwarantowanie należytej koncentracji materiału dowodowego, a tym samym szybkości postępowania. Odrębnej analizie poddano także historyczną ewolucję rozwiązań normatywnych dotyczących temporalnych ograniczeń inicjatywy dowodowej stron procesu karnego, począwszy od uchwalenia Kodeksu postępowania karnego z 1928 r., aż do chwili wejścia w życie Kodeksu postępowania karnego z 1997 r.

Słowa kluczowe: proces karny, inicjatywa dowodowa, strony procesu, prawda materialna, system prekluzji, system dyskrecjonalnej władzy sędziego, kontrydiktoryjność

Summary: This article is devoted to temporal restrictions relating to the exercise by the parties to criminal proceedings of the right to evidentiary initiative. The first part of the article presents the axiological significance of the parties' right to evidentiary initiative in criminal process, and discusses the relation of that right to the overarching procedural principles. Careful considerations are given to the model assumptions of the preclusion system and the system of judge's discretionary

* dr, profesor w Instytucie Nauk Prawnych Wyższej Szkoły Humanitas, adwokat. Źródła finansowania publikacji: Wyższa Szkoła Humanitas; e-mail: kil.jan1991@gmail.com

powers, as instruments intended to guarantee due concentration of evidence and, in the same way, expeditious proceedings. A separate analysis is made also of the historical evolution of the normative solutions concerning the temporal limitations to the evidentiary initiative of the parties to criminal proceedings, starting from the adoption of the Code of Criminal Procedure of 1928 until the entry into force of the Code of Criminal Procedure of 1997.

Keywords: criminal process, evidentiary initiative, parties to the process, substantive truth, preclusion system, system of judge's discretionary powers, adversarial process

WPROWADZENIE

Prawo do inicjatywy dowodowej stanowi bez wątpienia jedno z kluczowych uprawnień stron procesu sądowego. Prawo to pozwala bowiem stronom na współkształtowanie podstawy faktycznej orzeczenia, zgodnie z własnym interesem procesowym. Stanowi ono również emanację podmiotowości stron, które dzięki niemu zyskują realny wpływ na kierunek przyszłego rozstrzygnięcia sprawy. Powyższe konstatacje jawią się jako zasadne na gruncie wszystkich procedur, przewidujących udział stron w postępowaniu, a zatem nie tylko na gruncie procesu karnego, ale również na gruncie procedury cywilnej, administracyjnej czy też sądownoadministracyjnej.

Prawo stron do inicjatywy dowodowej w procesie karnym statuowane jest przez ustawodawcę w art. 167 kpk, który stanowi, że dowody przeprowadza się na wniosek stron albo z urzędu. Przepis ten stanowi dosłowne powtórzenie art. 152 Kodeksu postępowania karnego z 1969 r.¹ Konstytuuje on dwa możliwe sposoby wprowadzania dowodów do procesu karnego – na wniosek strony lub *ex officio*. Jak wskazuje się w piśmiennictwie, przyjęte rozwiązanie ma znaczenie modelowe, w tym sensie, że „z jednej strony postępowanie dowodowe cechuje się kontrydiktoryjnością, czego wyrazem jest przeprowadzanie dowodów na wniosek strony, z drugiej zaś strony sąd nie jest sprowadzony do roli biernego obserwatora poczynań stron procesowych, lecz – przeciwnie – zobowiązany jest do przeprowadzania z urzędu dowodów w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla wyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności sprawy”².

W kontekście powyższego za nieprzypadkową należy uznać kolejność sposobów wprowadzania dowodów do procesu karnego, przewidzianą w dyspozycji art. 167 kpk. Wskazanie przez ustawodawcę w pierwszej kolejności, że dowody przeprowadza się na wniosek stron, podkreśla rolę i znaczenie inicjatywy dowodowej stron w obowiązującym modelu procesu karnego, jak również pozwala wyrazić zapatrywanie, że inicjatywa dowodowa sądu winna mieć charakter subsydiarny (uzupełniający) w stosunku do aktywności dowodowej stron, tam gdzie jest to niezbędne dla zapewnienia realizacji celów procesu, w tym zwłaszcza zagwarantowania realizacji zasady prawdy materialnej (art. 2 § 2 kpk).

¹ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1969 nr 13, poz. 96); dalej: „kpk z 1969 r.”

² P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, tom I, red. P. Hofmański, Warszawa 1999, s. 613.

W ujęciu modelowym prawo stron do inicjatywy dowodowej należy uznać za *conditio sine qua non* rzetelnego procesu karnego. Rzetelność postępowania jest bowiem sposobem ukształtowania przepisów w toku postępowania, mającym zapewnić należytą ochronę słusznych interesów jego uczestników³. Odnosi się więc ona do systemu gwarancji i uprawnień procesowych uczestników odpowiednich do ich pozycji procesowej. Konsekwencją wspomnianych gwarancji i uprawnień stanowi obowiązek lojalnego działania organów procesowych, umożliwiającą realne z nich korzystanie⁴. Jak wskazywał P. Wiliński, standardy rzetelnego procesu mają charakter deklaratoryjny i wyrażają uprawnienia przysługujące określonej podmiotowi nie dlatego, że uprawnienia te zostały prawnie unormowane, ale dlatego, że przysługują jednostce z jej istoty⁵. Oznacza to, że rzetelność procesu karnego to nic innego jak wymóg wyposażenia procedury w szereg rozwiązań normatywnych stojących na straży najbardziej fundamentalnych wartości w procesie. Na rzetelność procesu karnego, będącego pojęciem zbiorczym, składa się cały szereg zasad, norm lub dyrektyw⁶. Wśród norm, o których mowa w zdaniu poprzedzającym, istotne znaczenie należy z pewnością przypisać tym, które odnoszą się do prawa stron do wykonywania inicjatywy dowodowej, która, jak już wskazano uprzednio, stanowi jedno z kluczowych uprawnień procesowych, pozwalających na realizację własnego interesu procesowego w prowadzonym postępowaniu, jak również aktywną walkę o uzyskanie korzystnego rozstrzygnięcia sprawy.

Pomimo przedstawionych powyżej walorów aksjologicznych prawo stron do inicjatywy dowodowej nie ma charakteru absolutnego (nieograniczonego), czego emanacją stanowią m.in. art. 170 § 1 kpk, statuujący podstawy oddalenia wniosku dowodowego strony. W obecnie obowiązującym stanie prawnym wniosek dowodowy oddala się, jeżeli: 1) przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne; 2) okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy; 3) dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności; 4) dowodu nie da się przeprowadzić; 5) wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania; 6) wniosek dowodowy został złożony po określonym przez organ procesowy terminie, o którym strona składająca wniosek została zawiadomiona.

Katalog z art. 170 § 1 kpk ma charakter enumeratywny, zaś określonych w nim przesłanek nie wolno interpretować w sposób rozszerzający, gdyż prowadziłyby to do nieuzasadnionego ograniczenia prawa stron do wpływania na rodzaj materiału dowodowego, który powinien być zebrany w sprawie dla prawidłowego jej rozstrzygnięcia⁷. Należy przy tym pamiętać, że poza art. 170 § 1 kpk ustawa karnoprosowa przewiduje dodatkowe, szczególne przesłanki oddalenia wniosku dowodowego w zakresie dowodów z opinii biegłych,

³ J. Skorupka, *Paradygmat współczesnego polskiego procesu karnego – próba ujęcia*, [w:] *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, red. J. Skorupka, I. Hańduk-Hawrylak, Warszawa 2011, s. 29.

⁴ P. Wiliński, *Pojęcie rzetelnego procesu karnego*, [w:] *Skargowy model postępowania karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska i in., Warszawa 2008, s. 403-404.

⁵ P. Wiliński, *O koncepcji rzetelnego procesu karnego*, [w:] *Rzetelny proces karny. Materiały konferencji naukowej*, Trzebiezowice, 17-19 września 2009 r., red. J. Skorupka, W. Jasiński, Warszawa 2010, s. 183.

⁶ I. Nowikowski, *Uwagi o zasadzie rzetelnego procesu karnego (kwestie wybrane)*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009, s. 49-50.

⁷ Wyrok SN z dnia 28 lipca 1980 r., III KR 223/80, LEX 17271; T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 477-478.

rekonstruowane na podstawie art. 193 § 1 kpk oraz art. 201 kpk. Mając na względzie, że przepisy te ustanawiają samoistne przesłanki dopuszczenia dowodu z opinii biegłego (biegłych), trafnie wskazuje się w literaturze i orzecznictwie, że nie będzie stanowiło naruszenia art. 170 § 1 kpk oddalenie wniosku strony o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego (biegłych) lub dowodu z ponownej opinii tych samych biegłych lub innych biegłych w sytuacji, gdy nie zostaną spełnione przesłanki wymienione w art. 193 § 1 kpk oraz art. 201 kpk, przy jednoczesnym braku jakiegokolwiek przesłanki z art. 170 § 1 kpk⁸.

Analiza przesłanek oddalenia wniosku dowodowego pozwala wyrazić zapatrywanie, że ustawodawca w art. 170 § 1 kpk wprowadza trójakiego rodzaju ograniczenia w zakresie prawa stron do inicjatywy dowodowej, a mianowicie: ograniczenia natury prawnej (pkt 1), ograniczenia natury faktycznej (pkt 2, 3 i 4) oraz ograniczenia natury temporalnej (pkt 5 i 6). Zaproponowany podział okoliczności mogących stanowić podstawę oddalenia wniosku dowodowego nie ma przy tym charakteru podziału rozłącznego. W określonych konfiguracjach procesowych nie można bowiem wykluczyć występowania ograniczeń natury mieszanej, czerpiących swe źródła przynajmniej z dwóch wyróżnionych powyżej grup. Egzemplifikacją powyższego może stanowić chociażby oddalenie wniosku strony o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka, powołanego na okoliczności, dla których ustalenie niezbędne będzie posiadanie przez osobowe źródło dowodowe wiadomości specjalnych. W opisanej sytuacji wniosek taki będzie podlegał oddaleniu ze względu na fakt, że ustalenie okoliczności wymagających wiadomości specjalnych może nastąpić w procesie karnym wyłącznie w drodze przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego. Ograniczenie inicjatywy dowodowej strony w tym zakresie będzie miało zatem charakter prawno-faktyczny, gdzie element prawny wyrażać będzie się w opisanym powyżej ustawowym zakazie substytuowania dowodu z opinii biegłego innymi dowodami, zaś element faktyczny związany będzie z charakterem okoliczności, do których ustalenia wniosek dowodowy strony zmierza.

Celem niniejszego opracowania jest poddanie analizie ograniczeń inicjatywy dowodowej stron w procesie karnym o charakterze temporalnym. Punktem wyjściowym w tym zakresie będzie przedstawienie modelowych koncepcji koncentracji materiału dowodowego, uzyskiwanej w drodze wprowadzania czasowej limitacji aktywności dowodowej stron procesu, które mogą wyrażać się w systemie prekluzji dowodowej lub systemie dyskrecjonalnej władzy sędziego. Wskazane koncepcje zostaną następnie skonfrontowane z ewolucją przepisów karnoprosesowych dotyczących przesłanek oddalenia wniosku dowodowego z przyczyn temporalnych. Odrębne rozważania poświęcone zostaną także ocenie przepisów pozwalających na oddalenie spóźnionych wniosków dowodowych strony, dokonanej przez pryzmat podstawowych zasad i gwarancji procesowych.

MODELE TEMPORALNEJ LIMITACJI INICJATYWY DOWODOWEJ STRON PROCESU

W ujęciu teoretycznym można wyróżnić dwa podstawowe rozwiązania modelowe w zakresie temporalnej limitacji inicjatywy dowodowej stron w procesie. W ramach pierwszego

⁸ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 626-627 i przywołane tam orzecznictwo.

modelu inicjatywa dowodowa stron procesu nie jest ograniczona czasowo, czy też ściślej rzecz biorąc, nie jest ograniczona pod względem czasowym niczym więcej jak tylko faktycznym czasem trwania postępowania. W modelu tym inicjatywa dowodowa stron może być zatem realizowana bez przeszkód w ciągu całego toku postępowania, aż do momentu jego prawomocnego zakończenia. Model ten można określić mianem modelu nielimitowanej temporalnie aktywności dowodowej stron postępowania. W ramach drugiego modelu inicjatywa dowodowa stron podlega ograniczeniom czasowym. Przez ograniczenia czasowe należy w tym kontekście rozumieć występowanie terminów, po upływie których inicjatywa dowodowa stron podlega ograniczeniu lub też wyłączeniu, a które to terminy mogą być określone zarówno poprzez konkretną datę dzienną, jak i poprzez wskazanie określonego momentu procesowego. Model ten można określić mianem modelu limitowanej temporalnie aktywności dowodowej stron postępowania.

Model limitowanej temporalnie aktywności dowodowej stron postępowania może być realizowany, co do zasady, poprzez system prekluzji, oparty na zasadzie ewentualności (zwany w związku z tym niekiedy zasadą ewentualności) lub poprzez system dyskrecjonalnej władzy sędziego, określane również mianem suwerenności (zwierzchnictwa) sądu. Oba systemy są genetycznie związane z procedurą cywilną, a zatem dokonując ustaleń natury terminologicznej, za w pełni celowe należy uznać odwołanie się w tym zakresie do prac piśmienniczych z tej właśnie dziedziny prawa. Zabieg ten jawi się dodatkowo jako nieodzowny ze względu na fakt, że systemy te, do niedawna całkowicie obce procedurze karnej, nie stanowiły jak dotąd przedmiotu pogłębionych rozważań w literaturze karnoprosesowej.

Jak wskazuje się w doktrynie prawa cywilnego procesowego, system prekluzji opiera się na założeniu, że strona może przedstawiać dowody jedynie do momentu upływu terminu wyznaczonego przez ustawę lub na mocy decyzji sądu opartej na upoważnieniu ustawowym. Po jego upływie przedstawianie dodatkowego materiału dowodowego jest niedopuszczalne, gdyż następuje jego prekluzja. Terminy prekluzyjne są zaliczane do grupy terminów stanowczych, którym uchybienie rodzi określone skutki prawne. Wraz z upływem terminu prekluzyjnego uprawnienie wygasa. Przedłużenie czy też przywrócenie takiego terminu jest niemożliwe, zaś upływ terminu sąd bierze pod uwagę z urzędu⁹.

Ze względu na powyższe, przed upływem terminu strona powinna powołać wszelkie możliwe do przedstawienia dowody, i to nawet w sposób ewentualny, wyrażający się w powołaniu danego dowodu jedynie na wypadek, gdyby inne dowody nie odniosły zamierzonego przez stronę skutku lub nie zostały uwzględnione. Cechą systemu prekluzji jest przy tym to, że skutek w postaci wykluczenia dowodu przedstawionego przez stronę po upływie terminu następuje z mocy ustawy (*ex lege*). Dla wystąpienia skutku prekluzji wystarcza zatem, że nastąpi samo opóźnienie w powołaniu wniosku dowodowego¹⁰.

⁹ Por. S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008, s. 323; M.A. Quoos, *Ograniczenia dotyczące powoływania twierdzeń, zarzutów i dowodów na gruncie systemu prekluzji w procesie cywilnym. Część II*, „Palestra” 2007, nr 1-2, s. 47 i n.

¹⁰ K. Weitz, *Między systemem dyskrecjonalnej władzy sędziego a systemem prekluzji – ewolucja regulacji prawa polskiego*, [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, wersja elektroniczna: <http://zembrzusi.eu/wp-content/uploads/2020/03/K-Weitz-koncentracja.pdf> [dostęp: 12.02.2021], s. 4.

Co do zasady, z prekluzją mamy do czynienia w postępowaniach objętych przymusem adwokacko-radcowskim, w postępowaniach wprawdzie nieobjętych takim przymusem, ale w których i tak z reguły strony są reprezentowane przez fachowych pełnomocników, jak również w postępowaniach, które ze względu na swój charakter wymagają podwyższonej sprawności¹¹. Trudno nie zauważyć, że system prekluzji jest ściśle powiązany z zasadą koncentracji materiału dowodowego. W przypadku omawianego systemu kluczowe znaczenie przypisywane jest porządkowi czynności procesowych (zwłaszcza dowodowych) oraz szybkości postępowania. System ten, ze względu na swój rygoryzm, wymaga niewątpliwie znacznego zdyscyplinowania stron postępowania. W kontekście powyższego na aprobatę zasługuje pogląd B. Pawlaczyka, zgodnie z którym „istota prekluzji procesowej sprowadza się do ograniczenia dopuszczalności przedstawiania sądowi przez strony materiału procesowego w aspekcie czasowym (a nie np. przedmiotowym). Stosując prekluzję materiału procesowego, ustawodawca obarcza stronę ciężarem wskazania i przytoczenia w ustawowo określonym terminie wszystkich znanych jej faktów i dowodów na ich poparcie, pod rygorem utraty prawa do ich powoływania w dalszym toku postępowania, a więc również w ewentualnym postępowaniu odwoławczym”¹².

W przypadku systemu dyskrecjonalnej władzy sędziego o czasowych granicach gromadzenia materiału dowodowego decyduje sąd. Co do zasady, strona może występować z inicjatywą dowodową aż do zamknięcia rozprawy w danej instancji, jednak sąd posiada uprawnienie, aby oddalić wnioski dowodowe, które zgłasza strona, jeżeli zostają one zgłoszone z winy strony później niż to było w rzeczywistości możliwe, a ich dopuszczenie mogłoby doprowadzić do przewlekłości postępowania. Cechą systemu dyskrecjonalnej władzy sędziego jest to, że skutek w postaci wykluczenia spóźnionego dowodu przedstawionego przez stronę następuje nie z mocy ustawy, lecz na podstawie decyzji sądu (*ex mente iudicis*). Ustawa procesowa może przy tym przewidywać, że decyzja o wykluczeniu spóźnionego dowodu przedstawionego przez stronę zależy od uznania sądu, albo że sąd jest zobowiązany do podjęcia takiej decyzji. W grę wchodzić może także rozwiązanie, w którym sąd może podjąć decyzję o wykluczeniu spóźnionego materiału procesowego z urzędu, lub rozwiązanie, w którym konieczny jest wniosek strony¹³. W systemie dyskrecjonalnej władzy sędziego to sędzia (sąd) ma decydujący wpływ na porządek czynności procesowych (dowodowych), określając stronom określone terminy dowodowe, które jednak stosownie do okoliczności sprawy mogą podlegać wydłużeniu lub skróceniu. Trudno nie zauważyć, że w przypadku systemu dyskrecjonalnej władzy sędziego mniejsze znaczenie przypisywane jest rygoryzmowi procesowemu, większe zaś odpowiedniemu marginesowi swobody działania stron, mającemu sprzyjać dotarciu do prawdy obiektywnej.

Warto w tym miejscu nadmienić, że omówione powyżej systemy koncentracji materiału dowodowego nie zawsze muszą się wykluczać. Bywa bowiem tak, że na gruncie danej procedury można jednocześnie zidentyfikować rozwiązania normatywne należące do obu tych systemów. W tym kontekście na aprobatę zasługuje stanowisko H. Pietrzykowskiego, że „zważywszy na surowe konsekwencje działania systemu prekluzji, ustawodawca uzupeł-

¹¹ Zob. T. Szanciło, *Prekluzja w postępowaniu gospodarczym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 6, s. 11 i n.

¹² B. Pawlaczyk, *Ograniczenia stosowania prekluzji w procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2011, nr 5, s. 57 i n.

¹³ K. Weitz, *Między systemem dyskrecjonalnej władzy sędziego...*, s. 6.

nia go wielokrotnie elementami dyskrecjonalnej władzy sędziego, co pozwala na przyjęcie i rozpoznanie spóźnionych twierdzeń o faktach, a także wniosków dowodowych i zarzutów, jeżeli strona nie mogła przedstawić ich wcześniej albo potrzeba ich przedstawienia powstała później”¹⁴. Jakkolwiek w jednym z orzeczeń TK stwierdzono, że prekluzja nigdy nie ma charakteru bezwzględnego i sama w sobie nie wyklucza całkowicie dyskrecjonalnej władzy sędziego, skutkiem czego nie ogranicza dojścia do prawdy ani prawa strony do obrony¹⁵, to jednak trudno, jak się wydaje, zaprzeczyć, że częstokroć może ona doprowadzić do ukształtowania podstawy faktycznej orzeczenia w sposób niezgodny z rzeczywistością. Jak się wydaje, w systemie dyskrecjonalnej władzy sędziego tego typu ryzyko dla strony procesu wprawdzie nadal występuje, niemniej ze znacznie mniejszym nasileniem.

EWOLUCJA REGULACJI KARNOPROCESOWEJ W ZAKRESIE TEMPORALNYCH OGRANICZEŃ INICJATYWY DOWODOWEJ STRON

Kodeks postępowania karnego z 1928 r.¹⁶ w swym pierwotnym brzmieniu nie zawierał rozwiązań normatywnych, które ograniczałyby prawo stron do zgłaszania inicjatywy dowodowej pod względem temporalnym. Terminy dowodowe, jako ustawowe okresy czasu przeznaczone do składania wniosków dowodowych, zostały wprowadzone do kpk z 1928 r. dopiero w wyniku nowelizacji z 1932 r.¹⁷ Mowa tu w szczególności o znowelizowanym art. 295 § 1 kpk z 1928 r.¹⁸, art. 297 § 2 kpk z 1928 r.¹⁹ oraz art. 330¹ § 2 kpk z 1928 r.²⁰. Jak wskazuje się w literaturze przedmiotu, od momentu wejścia w życie nowelizacji z 1932 r. kpk z 1928 r. przewidywał terminy dowodowe czterech stopni, ze względu na które moment złożenia wniosku dowodowego decydował o jego uprzywilejowaniu lub upośledzeniu (polegającym m.in. na całkowitej niemożności uwzględnienia wniosku lub jedynie na uprawnieniu organu procesowego do oddalenia wniosku pod pewnymi warunkami)²¹. Warto odnotować, że wprowadzenie komentowanych zmian spotkało się z krytyką w ówczesnej literaturze²².

Kpk z 1969 r. nie przewidywał ograniczeń temporalnych w zakresie prawa strony do wykonywania inicjatywy dowodowej. Co prawda, art. 302 kpk z 1969 r. stanowił, że jeżeli

¹⁴ H. Pietrzykowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2011, LEX.

¹⁵ Wyrok TK z dnia 26 lutego 2008 r., SK 89/06, OTK-A 2008, nr 1, poz. 7.

¹⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1928 nr 33 poz. 313); dalej: „kpk z 1928 r.”

¹⁷ Ustawa z dnia 21 stycznia 1932 r. zmieniająca niektóre przepisy postępowania karnego (Dz.U. 1932 nr 10, poz. 60) z dniem 1 marca 1932 r. oraz Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 23 sierpnia 1932 r. zmieniające niektóre przepisy postępowania karnego (Dz.U. 1932 nr 73, poz. 662) z dniem 1 września 1932 r.

¹⁸ Oskarżony ma prawo wnieść w terminie dwutygodniowym od daty doręczenia odpisu aktu oskarżenia o wezwanie innych osób oraz sprowadzenie innych dowodów, prócz wskazanych w wykazie, załączonym do aktu oskarżenia, o czym należy uprzedzić oskarżonego przy doręczeniu odpisu aktu oskarżenia.

¹⁹ Wniosek, złożony po terminie, prezes wnosi na posiedzenie niejawnie sądu, który może powziąć postanowienie odmowne, jeżeli zachodzą warunki, przewidziane w art. 3301.

²⁰ Sąd może odrzucić na rozprawie niezgłoszony w terminie, przewidzianym w art. 295, wniosek o przesłuchanie świadków i biegłych oraz o przeprowadzenie innych dowodów: a) jeżeli dowód dotyczy jedynie okoliczności, mogących mieć wpływ na treść orzeczenia o karze lub o środkach zabezpieczających; b) jeżeli dowód, który dotyczy okoliczności, mogących mieć wpływ na treść orzeczenia o winie, znany był stronie tak wcześnie, że mogła go zgłosić w terminie.

²¹ H. Kuczyńska, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2005 r., sygn. IV KK 118/05*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 1, s. 129 (przypis numer 2).

²² T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie...*, s. 166.

akt oskarżenia odpowiada warunkom formalnym, a sprawę skierowano na rozprawę główną, doręczało się oskarżonemu odpis aktu oskarżenia, wzywając do składania wniosków dowodowych w terminie 7 dni (odpowiednik obecnego art. 338 § 1 kpk), jednakże przepis ten miał charakter wyłącznie instrukcyjny²³. Kpk z 1969 r. opierał się zatem na generalnej zasadzie, że dowody można było zgłaszać aż do zamknięcia przewodu sądowego, zaś sam moment procesowy zgłoszenia danego wniosku dowodowego nie stanowił podstawy do jego oddalenia. Świadczy o tym dobitnie regulacja przewidziana w art. 155 § 1 kpk z 1969 r., statuującym przesłanki oddalenia wniosku dowodowego strony. Przepis ten stanowił, że wniosek dowodowy oddalało się, jeżeli: 1) przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne; 2) okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z twierdzeniem wnioskodawcy; 3) dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności lub nie da się przeprowadzić. Jak widać zatem, przesłanki oddalenia wniosku dowodowego pokrywały się z przesłankami oddalenia wniosku dowodowego, wymienionymi w punktach 1-4 obecnie obowiązującego art. 170 § 1 kpk, i żadna z nich nie odnosiła się do kwestii momentu zgłoszenia danego wniosku przez stronę. Tym samym należy przyjąć, że pojęcie „wniosku spóźnionego” nie znajdowało normatywnego uzasadnienia w ówczesnie obowiązującej ustawie karnoprocesowej.

Przedstawiona powyżej regulacja z kpk z 1969 r. była początkowo recypowana na gruncie Kodeksu postępowania karnego z 1997 r. Kpk z 1997 r. pierwotnie również nie przewidywał ograniczeń temporalnych w zakresie wykonywania przez strony procesu prawa do inicjatywy dowodowej. W tym kontekście należy zwrócić w szczególności uwagę, że art. 170 § 1 kpk w pierwotnym brzmieniu zawierał jedynie pierwsze cztery punkty, traktujące o przesłankach prawnych i faktycznych oddalenia wniosku dowodowego, z pominięciem podstaw związanych z momentem zgłoszenia danego wniosku dowodowego przez stronę. Co prawda na gruncie kpk z 1997 r. występował przepis statuujący siedmiodniowy termin do składania wniosków dowodowych przez oskarżonego, liczony od daty doręczenia aktu oskarżenia (art. 338 § 1 kpk), jednakże termin ten – podobnie jak to było na gruncie kpk z 1969 r. – należy uznać jedynie za termin instrukcyjny²⁴.

Istotna zmiana w omawianym zakresie nastąpiła wraz z nowelizacją kpk z 1997 r. z dnia 10 stycznia 2003 r.²⁵, która uzupełniła katalog podstaw oddalenia wniosku dowodowego o nowo dodany punkt 5. Od momentu wejścia w życie rzeczony nowelizacji wniosek dowodowy strony podlega oddaleniu także wówczas, gdy w sposób oczywisty zmierza on do przedłużenia postępowania. Analiza treści normatywnej art. 170 § 1 pkt 5 kpk jasno wskazuje, że nowo dodana podstawa oddalenia wniosku dowodowego opiera się na kryteriach *stricte* temporalnych. Jej wprowadzenie stanowiło zatem pierwszy, istotny przejaw czasowej limitacji aktywności dowodowej stron procesu, a tym samym pierwszy, znaczący wyłom w modelu aktywności temporalnie nielimitowanej. Wprowadzenie komentowanej

²³ Ibidem.

²⁴ L.K. Paprzycki, [w:] *Kodeks postępowania karnego*, tom I: Komentarz do art. 1-424, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013, s. 1016; A. Sakowicz, M. Królikowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2016, s. 792.

²⁵ Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy –Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. 2003 nr 17, poz. 155).

zmiany motywowane było dążeniem ustawodawcy do przeciwdziałania nieuzasadnionej obstrukcji procesowej, podejmowanej przez strony postępowania w drodze składania dowodowych oświadczeń postulujących.

W kontekście powyższego w piśmiennictwie jasno wskazuje się, że w przypadku podstawy z art. 170 § 1 pkt 5 kpk chodzi o cel przyświecający wnioskodawcy oraz o moment składania wniosków dowodowych, przypadający zazwyczaj na końcową fazę postępowania w danej instancji²⁶. Jak podnosi się na tym tle w orzecznictwie, „składanie wniosków dowodowych w końcowej fazie postępowania dowodowego nie jest wprawdzie wykluczone przez procedurę karną, ale postąpienie takie musi być oceniane także przez pryzmat przepisu art. 170 § 1 pkt 5 k.p.k., z uwagi na obligatoryjny charakter tej normy. Jeżeli zaś analiza zgłoszonego wniosku dowodowego w zestawieniu z całokształtem okoliczności faktycznych, a w szczególności faktyczną możliwością złożenia tego wniosku na wcześniejszym etapie postępowania bez szkody dla realizowanej linii obrony doprowadzi do jednoznacznego stwierdzenia, że celem takiego wniosku było li tylko przedłużenie postępowania karnego, to zastosowanie normy art. 170 § 1 pkt 5 k.p.k. będzie nie tylko uzasadnione, ale i konieczne”. Jednocześnie nie powinno budzić wątpliwości to, że korzystanie z omawianej podstawy oddalenia wniosku dowodowego powinno odbywać się w sposób wyważony, poprzedzony każdorazowo staranną analizą celu składanego wniosku²⁷.

Kolejna zmiana normatywna, związana z wprowadzeniem temporalnych ograniczeń dla wykonywania przez strony prawa do inicjatywy dowodowej, wprowadzona została w ramach tzw. wielkiej nowelizacji Kodeksu postępowania karnego, przeprowadzonej w drodze uchwalenia tzw. noweli wrześniowej²⁸, uzupełnionej tzw. nowelą lutową²⁹, których dyspozycje, w zasadniczej części, weszły w życie w dniu 1 lipca 2015 r. Analiza całokształtu regulacji normatywnych, wprowadzonych wskazanymi ustawami nowelizującymi, pozwalała na wyróżnienie czterech zasadniczych kierunków zmian, a mianowicie: 1) wzmocnienie kontrydiktoryjności procesu karnego; 2) rozszerzenie zakresu wykorzystania trybów konsensualnych w procesie; 3) zwiększenie władztwa stron nad przedmiotem procesu, przy jednoczesnym ograniczeniu paternalizmu procesowego; 4) uzupełnienie katalogu praw i gwarancji procesowych stron³⁰.

W zakresie postępowania odwoławczego wprowadzone zmiany wiązały się ze zwiększeniem reformatoryjności orzekania w instancji odwoławczej³¹. W tym ostatnim zakresie

²⁶ Zob. szerzej: J. Kosonoga, *Oddalenie obstrukcyjnego wniosku dowodowego*, „Ius Novum” 2019, nr 1, s. 7-22.

²⁷ M. Wąsek-Wiaderek, *Oddalenie wniosku dowodowego zmierzającego w sposób oczywisty do przedłużenia postępowania w polskiej procedurze karnej*, [w:] *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, red. L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda, Lublin 2005, s. 694-695.

²⁸ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247, ze zm.); dalej: „nowela wrześniowa”.

²⁹ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396); dalej: „nowela lutowa”.

³⁰ Zob. szerzej: J. Kil, *Przemiany modelu polskiego procesu karnego w latach 2013 – 2015 – zagadnienia wybrane*, [w:] *Prawo i czas. Księga Jubileuszowa z okazji 80-lecia urodzin Profesora Adama Lityńskiego*, red. M. Borski i in., Sosnowiec 2020, s. 457-469.

³¹ D. Świecki, *Konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego a możliwość reformatoryjnego orzekania w instancji odwoławczej w świetle wchodzącej w życie 1 lipca 2015 roku nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku. Księga dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. T. Grzegorzczak i in., Warszawa 2014, s. 216; M. Fingas, *Orzekanie reformatoryjne w instancji odwoławczej w polskim procesie karnym*, Warszawa 2016, s. 39-42.

należy zwrócić uwagę przede wszystkim na zniesienie ograniczenia, przewidującego wyłączenie postępowania dowodowego co do istoty sprawy w drugiej instancji i wprowadzenie zasady przeprowadzania dowodów w postępowaniu odwoławczym; uchylenie zakazu orzekania w instancji odwoławczej surowszej kary pozbawienia wolności w razie zmiany ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia oraz przyjęcie w art. 437 § 2 kpk swoistej hierarchii rozstrzygnięć sądu odwoławczego, zgodnie z którą rozstrzygnięcie kasatoryjne ograniczone zostało wyłącznie do przypadków wskazanych w art. 439 § 1 kpk, 454 kpk oraz sytuacji konieczności powtórzenia przewodu sądowego w całości, ustępując tym samym pierwszeństwa rozstrzygnięciom merytorycznym w postaci zmiany zaskarżonego orzeczenia co do istoty, lub uchylenia orzeczenia i umorzenia postępowania³².

W ramach zmian w postępowaniu odwoławczym, dokonanych nowelą wrześniową, nowelizacji uległ także art. 427 § 3 kpk, dotyczący możliwości powoływania przez strony nowych faktów i dowodów na etapie postępowania drugoinstancyjnego. W brzmieniu obowiązującym do dnia 1 lipca 2015 r. przepis ten nie zawierał żadnych ograniczeń w zakresie przedstawiania nowych faktów lub dowodów w środku odwoławczym, stanowiąc li tylko, że „odwołujący się może również wskazać nowe fakty lub dowody”. Nowela wrześniowa uzupełniła dyspozycję art. 427 § 3 kpk o zastrzeżenie, zgodnie z którym powołanie nowych faktów lub dowodów możliwe jest wyłącznie, gdy odwołujący „nie mógł powołać ich w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji”. A *contrario* – gdy odwołujący mógł powołać nowy fakt lub nowy dowód przed sądem pierwszej instancji, to nie może już tego skutecznie uczynić w środku odwoławczym. Jak wskazuje się w literaturze na kanwie komentowanego przepisu, „przez sformułowanie «nowe fakty» należy rozumieć nowe okoliczności faktyczne, które wynikają z określonych środków dowodowych”, zaś „«nowe dowody» to nowe źródła dowodowe lub środki dowodowe, na podstawie których można dokonać ustaleń faktycznych”³³.

Analizowana regulacja traktowana jest w piśmiennictwie jako rozwiązanie normatywne wprowadzające do procesu karnego prekluzję dowodową, co ma wynikać z faktu, że art. 427 § 3 kpk konstytuuje termin ustawowy na przedstawienie nowych faktów lub dowodów, po upływie którego strona traci prawo do ich powołania. Mając na względzie stanowcze brzmienie art. 427 § 3 kpk, w sytuacji, gdy odwołujący się mógł powołać nowy fakt lub nowy dowód przed sądem pierwszej instancji, to nie może tego już skutecznie uczynić w środku odwoławczym. Z tych też względów w literaturze podnosi się, że z komentowanego przepisu wynika również, co najmniej pośrednio, termin składania wniosków dowodowych co do znanych stronie źródeł lub środków dowodowych. Termin ten upływa z chwilą wydania wyroku w pierwszej instancji³⁴.

Temporalna limitacja prawa stron do inicjatywy dowodowej ulega wzmocnieniu w przypadku przyjęcia stanowiska interpretacyjnego, że z art. 427 § 3 kpk wynika nie tylko zakaz

³² J. Zagrodnik, *Instytucja skargi na wyrok sądu odwoławczego (rozdział 55a k.p.k.) – zarys problematyki*, [w:] *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015-2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorzczak i R. Olszewski, Warszawa 2017, s. 520.

³³ D. Świecki, [w:] B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego*, tom II: *Komentarz aktualizowany*, Gdańsk 2020, art. 427, LEX.

³⁴ *Ibidem*.

zgłaszania w środku odwoławczym nowych faktów i dowodów, które skarżący mógł powołać w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, ale również zakaz podnoszenia nowych faktów i zgłaszania nowych dowodów po upływie terminu do wniesienia środka odwoławczego, nawet jeżeli skarżący nie mógł ich powołać w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji³⁵. W tym miejscu należy stwierdzić, że przedstawiona powyżej nowelizacja art. 427 § 3 kpk jawiła się jako rozwiązanie wyraźnie niespójne z ogólnie przyjętym, na gruncie wielkiej nowelizacji, kierunkiem zmian w postępowaniu odwoławczym. Z jednej bowiem strony ustawodawca wprowadził rozwiązania normatywne, mające w znaczącym stopniu zwiększyć reformatoryjność orzekania w instancji odwoławczej, a z drugiej strony uzupełnił regulację kodeksową o nowe, istotne ograniczenia temporalne w zakresie wykonywania przez strony procesu prawa do inicjatywy dowodowej w postępowaniu odwoławczym.

W kontekście dyspozycji art. 427 § 3 kpk, należy dodatkowo odnotować, że w 2019 r. zostało dokonane przez ustawodawcę dopełnienie normatywne komentowanej regulacji. Mowa tu o nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z dnia 19 lipca 2019 r.³⁶, która nadała nowe brzmienie art. 452 kpk, określającemu podstawy oddalenia wniosku dowodowego przez sąd odwoławczy. Zgodnie z aktualną wersją wskazanego przepisu sąd odwoławczy oddala wniosek dowodowy m.in. wówczas, gdy dowód nie był powołany przed sądem pierwszej instancji, pomimo że składający wniosek mógł go wówczas powołać, lub okoliczność, która ma być udowodniona, dotyczy nowego faktu, niebędącego przedmiotem postępowania przed sądem pierwszej instancji, a składający wniosek mógł go wówczas wskazać (art. 452 § 2 pkt 2 kpk).

Należy stwierdzić, że wskazany przepis wprowadził dodatkową, samodzielną podstawę oddalenia wniosku dowodowego w instancji odwoławczej, w sposób oczywisty powiązaną z temporalnym ograniczeniem inicjatywy dowodowej, o której mowa w art. 427 § 3 kpk³⁷. Jednocześnie jednak treść art. 452 kpk uzupełniono o § 3, stanowiący, że wniosku dowodowego nie można oddalić na podstawie § 2 pkt 2, jeżeli okoliczność, która ma być udowodniona w granicach rozpoznania sprawy przez sąd odwoławczy, ma istotne znaczenie dla ustalenia, czy został popełniony czyn zabroniony, czy stanowi on przestępstwo i jakie, czy czyn zabroniony został popełniony w warunkach, o których mowa w art. 64 lub art. 65 Kodeksu karnego, lub czy zachodzą warunki do orzeczenia pobytu w zakładzie psychiatrycznym na podstawie art. 93g Kodeksu karnego. Zatem w sytuacjach wymienionych w § 3 art. 454 kpk sąd może, czy wręcz zobligowany jest (mając na względzie stanowcze brzmienie § 3), przełamać zakaz wynikający z art. 427 § 3 kpk i spóźniony dowód dopuścić i przeprowadzić w toku postępowania odwoławczego. Rację ma zatem D. Świecki, podnosząc obrazowo, że komentowana regulacja wyraźnie stępiła „ostrze” regulacji z art. 427 § 3 kpk. Z drugiej jednak strony należy zwrócić uwagę, że w wyniku nowelizacji z 2019 r. temporalne ograniczenie inicjatywy dowodowej zostało *de facto* i *de iure* rozciągnięte także na nieodwoływającego się, poprzez wprowadzenie nowej podstawy oddalenia wniosku dowodowego w instancji odwoławczej,

³⁵ Tak S. Steinborn, *Postępowanie dowodowe w instancji apelacyjnej w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 1-2, s. 155.

³⁶ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2019, poz. 1694); dalej: „nowelizacja z 2019 r.”

³⁷ D. Świecki, [w:] B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego*, tom II: *Komentarz aktualizowany*, Gdańsk 2020, art. 427, LEX.

niezależnie od której strony taki wniosek będzie pochodził³⁸. Niemniej także i w przypadku spóźnionego wniosku dowodowego nieodwołującego się, zastosowanie będzie mógł znaleźć wyjątek przewidziany w przywołanym powyżej § 3 art. 454 kpk.

Wspomniana w akapicie poprzedzającym nowelizacja z 2019 r., niezależnie od omówionej zmiany art. 452 kpk, wprowadziła do Kodeksu postępowania karnego kolejne, istotne ograniczenia temporalne, odnoszące się do inicjatywy dowodowej wykonywanej przez strony procesu. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na nowo dodany punkt 6 § 1 art. 170 kpk oraz regulację zawartą w art. 378a kpk. Wskazane regulacje zostaną omówione w ramach drugiej części niniejszego opracowania.

Bibliografia

- Cieślak S., *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008.
- Fingas M., *Orzekanie reformatoryjne w instancji odwoławczej w polskim procesie karnym*, Warszawa 2016.
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, tom I, red. P. Hofmański, Warszawa 1999.
- Kil J., *Przemiany modelu polskiego procesu karnego w latach 2013–2015 – zagadnienia wybrane*, [w:] *Prawo i czas. Księga Jubileuszowa z okazji 80-lecia urodzin Profesora Adama Lityńskiego*, red. M. Borski i in., Sosnowiec 2020.
- Kosonoga J., *Oddalenie obstrukcyjnego wniosku dowodowego*, „Ius Novum” 2019, nr 1.
- Kuczyńska H., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2005 r., sygn. IV KK 118/05*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 1.
- Nowikowski I., *Uwagi o zasadzie rzetelnego procesu karnego (kwestie wybrane)*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009.
- Paprzycki L.K., [w:] *Kodeks postępowania karnego, tom I: Komentarz do art. 1-424*, red. L.K. Paprzycki, Warszawa 2013.
- Pawlaczyk B., *Ograniczenia stosowania prekluzji w procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2011, nr 5.
- Pietrzkowski H., *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2011.
- Quoos M.A., *Ograniczenia dotyczące powoływania twierdzeń, zarzutów i dowodów na gruncie systemu prekluzji w procesie cywilnym. Część II*, „Palestra” 2007, nr 1-2.
- Sakowicz A., Królikowski M., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Sakowicz, Warszawa 2016.
- Skorupka J., *Paradygmat współczesnego polskiego procesu karnego – próba ujęcia*, [w:] *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, red. J. Skorupka, I. Hańduk-Hawrylak, Warszawa 2011.
- Steinborn S., *Postępowanie dowodowe w instancji apelacyjnej w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 1-2.

³⁸ Ibidem.

Szanciło T., *Prekluzja w postępowaniu gospodarczym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 6.

Świecki D., *Konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego a możliwość reformatorskiego orzekania w instancji odwoławczej w świetle wchodzącej w życie 1 lipca 2015 roku nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku. Księga dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. T. Grzegorzczak i in., Warszawa 2014.

Świecki D., [w:] B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego*, tom II: *Komentarz aktualizowany*, Gdańsk 2020, art. 427, LEX.

Wąsek-Wiaderek M., *Oddalenie wniosku dowodowego zmierzającego w sposób oczywisty do przedłużenia postępowania w polskiej procedurze karnej*, [w:] *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, red. L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda, Lublin 2005.

Weitz K., *Między systemem dyskrecjonalnej władzy sędziego a systemem prekluzji – ewolucja regulacji prawa polskiego*, [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009.

Wiliński P., *Pojęcie rzetelnego procesu karnego*, [w:] *Skargowy model postępowania karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska i in., Warszawa 2008.

Wiliński P., *O koncepcji rzetelnego procesu karnego*, [w:] *Rzetelny proces karny. Materiały konferencji naukowej, Trzebieszowice, 17-19 września 2009 r.*, red. J. Skorupka i W. Jasiński, Warszawa 2010.

Zagrodnik J., *Instytucja skargi na wyrok sądu odwoławczego (rozdział 55a k.p.k.) – zarys problematyki*, [w:] *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015-2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorzczak i R. Olszewski, Warszawa 2017.